

1 Дәріс. Мемлекеттің ақша-несиелік саясаты

1. Мемлекеттің ақша-несие саясаты
2. Ақша- несие саясатының институционалдық негіздері
3. Ақша- несие саясатының мәні мен мақсаттары

1. Мемлекеттің ақша-несие саясаты

«Ақша-несие саясаты» терминінің тарихы ХІХ ғасырдың бірінші жартысынан басталады. Оны Англия банкінің қызметіне және фунт стерлинг шығаруға байланысты Британдық экономистердің еңбектерінен табуға болады. Атап айтқанда, «The London Magazine» редакторы және Роберт Пилдің Банк актісінің белсенді қарсыласы Джон Тейлор (1781-1864) 1843 жылы «Англия мен Американың ақша-несие саясаты» брошюрасын шығарды, онда Англия Банкінің ақша нарығындағы операциялары мен қағаз ақша шығарудан бастап екі континенттің арасындағы алтын ағындарына дейінгі көптеген мәселелер баяндалды. Памфлетте ол Ұлыбритания мен АҚШ арасындағы ақша эмиссиясы, айырбастау және қағаз ақша айналымы шарттарындағы айырмашылықтарға қатысты «елдің ақша-несие саясаты» тіркесін қолданады.

1880 жылдардан бастап оны «Мәскеу ведомостары» беттерінде және қағаз ақша шығаруға арналған ғылыми басылымдарда кездестіруге болады. Атап айтқанда, ресейлік экономистер П. А. Никольский («Ресейдегі қағаз ақша», 1892 ж.) және А. Н. Миклашевский («Ақша: ақша мәселесінің тарихына байланысты классикалық мектептің экономикалық теориясының негізгі ережелерін зерттеу тәжірибесі», 1895 ж.) ақша саясаты туралы айтады. 1900 жылдардан бастап тіркес биліктің ресми лексиконына ене бастады. Ерте кеңестік кезеңде шетелдегі ақша мәселелерін талқылау кезінде олар «үкіметтің ақша-несие саясаты» тіркесін қолдануды жөн көрді.

Қаржы саласындағы ең көрнекті теоретиктердің бірі профессор Соколов А. А. 1927 жылы «Ақша-несие саясатының негізгі принциптері» кітабын шығарды. Ол ХХ ғасырдың басында ақша-несие саясаты туралы түсінік береді. Оның мақсаты бағаның жалпы деңгейінің тұрақтылығын, яғни нөлдік инфляцияны сақтау болды. Инфляция болмаған жағдайда Орталық банк өндірісті инфляциясыз ынталандыру үшін несиелік ұсынысты пайдалана алады. Сонымен қатар, несиелік ұсынысты қалыптастыру несиеге деген сұранысты және оның динамикасының болжамын ескеретін, сондай-ақ қарыз қаражатын ұтымды бөлуге ықпал ететін мемлекеттік несиелік жоспары бойынша жүргізілуі керек. Орталық банктің несиелік саясаты үкіметтің жалпы экономикалық саясатына бағынышты болуы керек, - деп есептеді Соколов.

Кез-келген заманауи экономикалық жүйенің қалыпты жұмыс істеуін қамтамасыз етуде мемлекет маңызды рөл атқарады. Мемлекет өзінің бүкіл тарихында тәртіпті, заңдылықты сақтау, ұлттық қорғанысты ұйымдастыру

міндеттерімен қатар экономика саласында белгілі бір функцияларды атқарды. Экономиканы мемлекеттік реттеудің ұзақ тарихы бар – тіпті ерте капитализм кезеңінде де Еуропада бағалар, тауарлар мен қызметтердің сапасы, пайыздық мөлшерлемелер мен сыртқы сауда орталықтандырылған бақылауға ие болды. Қазіргі жағдайда кез-келген мемлекет экономикаға мемлекеттің араласуының әртүрлі дәрежесімен ұлттық экономиканы реттеуді жүзеге асырады.

Мемлекеттік және нарықтық реттеу қандай пропорцияларда біріктірілуі керек, мемлекеттік араласудың шекаралары мен бағыттары қандай болуы керек сұрақтары бойынша, толық мемлекеттік монополизмнен экстремалды экономикалық либерализмге дейінгі пікірлер мен тәсілдердің кең ауқымы бар. Алайда мемлекеттің экономикада белгілі бір функцияларды орындау қажеттілігі күмән тудырмайды. Бұл нарықтық экономикаға деген классикалық көзқарастарда төңкеріс жасаған және экономикалық құлдыраудың өзін-өзі емдеу мүмкін еместігін дәлелдеген «кейнсиандық революция» кезінде тағы да расталды.

Кез-келген экономикалық жүйеде, соның ішінде нарықтық экономикада мемлекет экономикалық агент ретінде әрекет етеді, мысалы, салық саясаты, мемлекеттік заңнама саласында мемлекеттің мәжбүрлеу құқығы мен мүмкіндігі бар. Мәжбүрлеу көбінесе жеке мүдделерді қоғамға бағындыруды талап ететін саяси философиямен негізделеді.

Қандай жағдай болмасын, мемлекет әрдайым, барлық уақытта және барлық елдерде экономиканың жұмыс істеуіне және соның салдарынан жалпы қоғамның дамуына негізгі әсерін тигізеді. Осылайша, мемлекеттік реттеу экономиканың жұмыс істеуінің маңызды бөлігі болып табылады, сондықтан басты назар аударуға лайық.

Мемлекет экономикаға әсер етудің әртүрлі әдістерін қолдана отырып, өз функцияларын орындайды. Мемлекеттік реттеу әдістерінің арасында мүлдем жарамсыз немесе мүлдем тиімсіз болмайды. Барлығы қажет, және бұл жерде мәселе тек әркім үшін экономикалық аймақтар мен жағдайларды, оны қолдану орынды болатын салаларды анықтау болып табылады. Билік экономикалық немесе әкімшілік әдістерге шамадан тыс артықшылық берсе, экономикалық шығындар ақылға қонымсыз түрде шектен шыға бастайды.

Нарық негізінен өзін-өзі реттейтін жүйе болғандықтан, оған тек жанама экономикалық әдістермен әсер етуге болады. Бірақ бұл жерде дамыған нарықтық экономикада әкімшілік әдістер мүлдем өмір сүруге құқылы емес деп ойлауға болмайды. Жалпы, бірқатар жағдайларда оларды қолдануға жай ғана рұқсат етіліп қана қоймай, міндетті түрде қолданылуы қажет болады.

Әкімшілік әдістер өте тиімді, кейде нарықтық экономиканы мемлекеттік реттеудің басқа әдістерімен салыстырғанда айқын артықшылығы бар көптеген салалар қарастырылады.

Мысалы, монополиялық нарықтарға тікелей мемлекеттік бақылау қажет. Монополисті жанама әсер ету реттегіштерінің көмегімен ауыздықтау қиын, сондықтан мұнда тіпті бағаны мемлекеттік реттеуге де рұқсат етіледі.

Осылайша, әкімшілік әдістер қолданылатын экономикалық кеңістік өте ауқымды. Олар ұзақ уақыт бойы экономикалық механизмнің ажырамас бөлігіне айналды және өндіріс тиімділігі мен халықтың әл-ауқатын арттыруға кедергі келтірмейді. Әлемдік тәжірибе әкімшіліктің өзі қауіпті емес екенін көрсетеді. Ол экономикалық негіздемесі болмаған кезде ғана зиян келтіреді. Аталған әдістердің экономикалық негіздемесі қаржы ресурстарын ақылға қонымды түрде бөлуге, экономиканың бір секторынан екінші секторына уақытылы көшуге, оларды жұмылдыру мүмкіндігіне негізделеді.

Мемлекеттің қаржы заңнамасы негізінде қаржы ресурстарын бөлу және пайдалану жөніндегі мұндай іс-шаралар қаржы саясаты деп аталады. Қаржы саясатының бағыттары елдің экономикалық жағдайына байланысты.

Тиімді және оңтайлы мемлекеттік қаржылық реттеу үшін голландиялық экономист Ян Тинберген тұжырымдаған теңсіздікті орындау қажет:

$$S \geq k,$$

мұндағы k – мақсаттар, ал S – мемлекеттік реттеу құралдары (ең алдымен салық және ақша-несие саясаты құралдары).

Оның экономикалық мәні мынада: мемлекет мүмкін емес міндеттемелерді өз мойнына алмауы керек, сондықтан мақсаттар саны ешқашан оның қарамағындағы мемлекеттік реттеу құралдарының қорынан аспауы керек.

Экономиканы мемлекеттік реттеудің экономикалық және әкімшілік әдістерінен басқа, тікелей және жанама әдістерді бөліп көрсету қажет.

Заңнама, әлеуметтік қамсыздандыру және т.б. арқылы экономикаға тікелей араласу әдістері бізді қызықтырмайды, өйткені олар қаржылық әдістер емес. Жанама әдістер болса бір бөлек.

Қаржылық реттеудің жанама әдістеріне экономикаға әсер етудің көптеген тетіктері мен құралдары кіреді, бірақ ғалымдардың көпшілігі негізгі төртеуіне сүйенеді:

1 сурет – экономиканы қаржылық реттеудің жанама әдістері

Осы тұтқалардың әсерінен қол жеткізілген мақсаттар әртүрлі, бірақ оларды бір жерге – мемлекеттің тұрақты экономикалық жүйесін қамтамасыз етуге дейін қысқартуға болады. Бұл ықпал ету рычагтарының ұқсастығы – олардың арасындағы ажырамас байланысында, ал айырмашылығы – әсер ету объектілерінде жатыр.

Салық саясатының объектісі әр түрлі экономикалық категориялардың (азаматтардың, ұйымдардың, қорлардың және т.б.) кірістері болып табылады, бұл жағдайда қаржылық реттеу салық ставкаларының өзгеруінен, жекелеген салықтардың қабылдануынан немесе жойылуынан, салық базасының құрылымының өзгеруінен көрінеді. Мұның бәрі мемлекет экономикасына жанама түрде әсер етеді және салық төлеушілердің ақша ағындарын олар қажет болатын экономика саласына бағыттайды.

Осылайша, мемлекеттің экономикаға араласуы заң шығарушы және атқарушы органдардың әлеуметтік даму процестеріне әсер етудің тиімді тетіктерін қолдануына негізделген. Мемлекеттік инвестициялардың, салық және бюджет саясатының, әртүрлі мемлекеттік құрылымдардың қызметінің көмегімен экономикаға әсер етудің нақты тетігі қалыптасады, бұл оның жаңа сапаға өтуін қамтамасыз етеді. Атап айтқанда, салық салу тетігі, салықтық жеңілдіктер беру және бюджеттік субсидиялар бөлу арқылы мемлекет шаруашылық жүргізуші субъектілерді қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыратын олардың қызметін дамытудың осындай нұсқаларын жүзеге асыруға итермелейді. Әрине, экономикаға араласудың объективті белгіленген шекаралары бар; мысалы шамадан тыс араласу арқылы экономикалық ынталандырудың әлсіреуіне, бүкіл нарықтық механизмнің жұмыс істеу тиімділігінің төмендеуіне әкелуі мүмкін.

Маңыздылығы жағынан ақша-несие саясаты да маңызды болып келеді. Ақша массасын реттеу арқылы мемлекет бағаларға, инвестициялық жобаларға және халықтың тұтынылуына, ұлттық өндіріс көлеміне, инфляцияға және экономикалық өсу қарқынына әсер ете алады. Ақша-несие саясаты, фискалдық саясат сияқты, тұрақтандыру құралы бола алады, бірақ экономикаға теріс әсер етуі мүмкін. Жинақ ақша саясатысыз инфляциямен күресу мүмкін емес.

Мемлекеттің ақша-кредит саясаты деп өндіріс деңгейіне және динамикасына, жұмыспен қамтуға, инфляцияға, инвестициялық белсенділікке және басқа да макроэкономикалық көрсеткіштерге әсер ету жолымен орнықты экономикалық өсуді қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит айналымын реттеу жөніндегі экономикалық шаралар жиынтығы түсініледі.

Экономикалық реттеу процесінде мемлекет ақша-несие шараларын кеңінен қолданады. Бір жағынан, бұл шаралар экономикалық саясаттың бүкіл кешенінің ажырамас бөлігі болып табылады, екінші жағынан, несиелік реттеу экономикаға мемлекеттің араласуының бір түрі болып табылады. Демек, ақша айналымын реттеудің өлшенген мемлекеттік саясаты қажет.

Орталық банк – негізгі мақсаттары тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу, жұмыссыздық пен инфляцияны төмендету, төлем балансын теңестіру болып табылатын Үкіметтің экономикалық саясатының құрамдас бөлігі болып табылатын экономиканы ақша-кредитпен реттеудің негізгі жолсерігі. Экономиканың жалпы жағдайы көбінесе ақша-несие саласының жағдайына байланысты. Сондықтан, егер мемлекет банк арқылы коммерциялық банктер операцияларының ауқымы мен сипатына әсер ете алатын болса, ақша-несие саласын мемлекеттік реттеу сәтті бола алады. Қазақстан Ұлттық Банкі жүзеге асыратын ақша-кредит реттеуінің негізінде ақша массасының өсуіне сандық шектеулер қағидаты жатыр.

Теориялық зерттеулер мен тәжірибеден Орталық банк тәуелсіз болатын жүйе ең тиімді болып табылады делінген, оның қызметінің негізгі мақсаты біржақты анықталған, басқаларға қатысты басымдыққа ие және ақша құнының ішкі тұрақтылығын қамтамасыз етуден тұрады. Бұл таңдау бірқатар себептерге байланысты.

Біріншіден, инфляция монетарлық органдардың бақылау аймағында болады.

Екіншіден, ұлттық валютаның тұрақтылығы экономиканың нақты аспектілеріне, атап айтқанда тұтынуға, инвестицияға, сыртқы саудаға, ұлттық экономиканың белсенділігіне және халықты жұмыспен қамту деңгейіне және т.б. әсер ететін фактор болып табылады және экономиканың тиімді және бірқалыпты дамуына мүмкіндік береді, сол арқылы қаражатты жинақтау және инвестициялау үшін қолайлы жағдай жасайды.

Басқаша айтқанда, ақша құнының тұрақтылығын қамтамасыз ету бұл орталық банк қоғам үшін жасай алатын ең жақсы нәрсе. Сондықтан бүкіл әлемде орталық банктер инфляцияны төмендетуді және бағаның тұрақтылығын қамтамасыз етуді өздерінің басты міндеті деп жариялайды.

2. Ақша-несие саясатының институционалдық негіздері

Ақша-несие саясатын нарықтық конъюнктураны және ұдайы өндіріс процесін реттеу мақсатында ақша-несие органдарының ақша-несие саласында жүргізетін өзара байланысты шараларының жиынтығы деп түсіну керек. Іс-шаралар кешенінің сипаты мен мазмұны кәсіпорынның экономикалық стратегиясымен және жалпы экономикалық жағдаймен алдын ала анықталады. Ақша-несие саясатының тиімділігі оның мүмкіндіктерімен шектеледі, оның шегін анықтау экономикалық теорияның аса күрделі міндеті болып табылады.

Экономиканы ақша-несиелік реттеудің түбегейлі жаңа моделіне көшудің *институционалдық негізін* белгілі бір ұйымдастырушылық жағдайларды жасамай және банк құрылымын өзгертусіз жүзеге асыру мүмкін емес еді. Мұндай көшудің негізі екі деңгейлі банк жүйесіне және нарықтар жүйесіне көшу болып табылады.

Әртүрлі елдерде көптеген банктердің болуына және олардың әртүрлі үйлесімділігіне қарамастан, тек екі деңгейлі құрылымның болуы елдің орталық банкіне екінші деңгейлі банктердің мінез-құлқын реттеуге және экономикалық әдістер кешенімен ұдайы өндіріс процесіне әсер етуге мүмкіндік береді.

Банк секторында ақша-несие саясатын ойдағыдай жүзеге асыру үшін жаңа банктер, олардың барлық деңгейдегі филиалдары мен бөлімшелерін құру процесі, экономикалық мақсатқа сай және тиімділік негізінде банк қызметінің сол немесе басқа бағыттарын таңдау және банктердің іс-әрекетін негізінен экономикалық әдістермен реттеуді демократияландыру қажет. Дүние жүзінде банк қызметін реттеу елдің банк жүйесін макроэкономикалық реттеу құралы ретінде пайдалануға, банкаралық бәсекені дамытуға және банктерге деген сенім дағдарысының алдын алуға ықпал етеді. Міндеттемелер, клиенттер үшін күрес шарттарының теңдігі, ресурстарды тиімді бөлу екі деңгейлі құрылымның тиімді жұмыс істеуінің сенімді кепілі болады.

Орталық банк (бірінші деңгей) біртұтас ақша-несие саясатын жасайды, әлемдік тәжірибеде белгілі әдістерді пайдалана отырып, ақша айналымын және екінші деңгейлі банктердің қызметін реттейді. Сонымен бірге ол клиенттерге несиелік және есеп айырысу қызметтерімен айналыспайды, оның клиенті тек банктер болады. Осылайша, бұл жүйе үнемі дамып отыратын икемді құрылым болып келеді.

Қазіргі ақша-несие саясатының институционалдық негіздеріне **нарықтар жүйесі** жатады. Ақша-несие саласындағы нарықтар жүйесінсіз екі деңгейлі банк жүйесінің тиімді жұмыс істеуін елестету қиын. Ол экономиканы ақша-несиелік реттеудің нарықтық моделінің негізгі буыны болып табылады: ол әртүрлі кезеңдерге несиелер бойынша сұраныс пен ұсынысты шоғырландырады және ақша-несие саясатының ең маңызды айнымалысы – пайыздық мөлшерлемелерді қалыптастырады.

Несие нарықтары банкаралық және ақша нарықтарымен ұсынылған. Шарт бойынша банктердің активті және пассивті операцияларының күнделікті теңгерімі жүзеге асырылатын банкаралық нарыққа тек банктер ғана қол жеткізе алады. Ақша нарығы операциялардың қатысушылары мен объектілерінің құрамы жағынан кеңірек. Оған банктерден басқа, әдетте, кәсіпорындар, қаржы институттары, сақтандыру компаниялары және зейнетақы қорлары қолдана алады. Ақша ресурстарын ұзақ мерзімге сатып алу және сату бойынша мәмілелер бастапқы және қайталама қаржы нарықтарында жасалады. Бастапқысы облигациялар мен акцияларды шығару, ал қайталама нарыққа қор биржасы жатады.

3. Ақша-несие саясатының мәні мен міндеттері

Ақша-несие саясатының негізгі мақсаты – экономикаға толық жұмысбастылықпен және инфляцияның болмауымен, сондай-ақ баға

тұрақтылығымен сипатталатын жалпы өндіріс деңгейіне жетуге көмектесу. Ақша-несие саясаты өндірістің жиынтық көлемін, жұмысбастылықты және баға деңгейін тұрақтандыру мақсатында ақша массасын өзгертуден тұрады, яғни құлдырау кезінде шығыстарды ынталандыру үшін ақша массасының ұлғаюын тудырады, ал инфляция кезінде, керісінше, шығыстарды шектеу үшін ақша ұсынысын шектейді.

Ақша айналысы саласында мемлекет реттеудің негізгі көмекшісі – орталық банкпен кооперацияны пайдалана отырып, өз саясатын жүргізеді. Осылайша: «мемлекет – Орталық банк» атты серіктестік құрылады. Демек, елдің барлық ақша жүйесінің негізгі үйлестіруші және реттеуші органының рөлін орталық (эмиссиондық) банк атқарады.

Қазіргі заманғы экономистердің көпшілігі монетарлық (ақша-несие) саясатты демократиялық қоғам үшін ұлттық экономиканы мемлекеттік реттеудің ең қолайлы құралы ретінде қарастырады, бұл үкіметтің шектен тыс диктатурасына және жекелеген субъектілердің экономикалық тәуелсіздігінің төмендеуіне әкелмейді.

Ақша-несие саясатының жүргізушісі – елдің Орталық банкі, ал объектілері – ақша нарығындағы сұраныс пен ұсыныс болып келеді. Ақша массасы дегеніміз – айналыстағы ақшаның жалпы сомасы.

Ақшаға деген сұраныс айналым құралы ретінде ақшаға деген сұраныстан (немесе іскерлік, операциялық мәмілелер жасау үшін ақшаға деген сұраныс) және құнды сақтау құралы ретінде (яғни активтер ретінде ақшаға, қосалқы құнға немесе алыпсатарлық (спекулятивтік) сұраныс) қалыптасады.

Ақшаға сұраныстың өзгеруіне себеп болған себептерге байланысты ақша-несие саясатының мақсаттары өзгеруі мүмкін. Бұл қатаң немесе икемді ақша-несие саясаты немесе айналыстағы ақша массасы мен пайыздық мөлшерлеменің еркін ауытқуына мүмкіндік беретін ақша-несие саясатының бір нұсқасының түрі болып келеді.

Стратегияны әзірлеу Ақша-несие саясаты стратегиясын әзірлеу екі кезеңді қамтиды: оның негізгі түпкі мақсатын анықтау; және монетарлық билік органдарына беруге болатын аралық мақсат пен өкілеттіктерді анықтау.

Соңғы мақсаттар. Түпкі мақсаттарды анықтау кезінде олар көбінесе экономикалық реттеудің мақсаттары туралы «сиқырлы төртбұрыш» жайлы айтады:

- баға деңгейін тұрақтандыру (инфляцияның пайызы);
- толық жұмыспен қамтуға қол жеткізу (жұмыссыздық деңгейі);
- тепе-тең және тұрақты экономикалық өсу (ЖІӨ өсуі);
- сыртқы экономикалық тұрақтылық (төлем балансының тепе-теңдігі).

Соңғы жылдары оларға экологиялық тепе-теңдікке жету міндеті қосылды. Экономикалық саясат нақты саяси және экономикалық талаптарға байланысты осы параметрлердің барлығын оңтайлы үйлестіруде және басымдықтарды белгілеу мүмкіндігінде жатыр.

Үкімет жыл сайын осы экономикалық көрсеткіштердің мәндерін түзетеді. Елдің экономикалық дамуының ерекшелігі көбінесе ақша-несие саясатының негізгі мақсатының қаншалықты нақты тұжырымдалғанына байланысты екенін атап өткен жөн.

Алтын стандарт дәуірінде түпкілікті мақсат алтын бағасын тұрақты ұстау немесе басқаша айтқанда, тұрақты валюта бағамын ұстап тұру болды. Бреттон – Вудс кезеңінде орталық банк заңдарының түпкі мақсаты «ұлттық валютаның ішкі және сыртқы тұрақтылығы» болды: яғни, төмен инфляция және тіркелген валюта бағамын ұстап тұру. Құбылмалы айырбас бағамдарына көшумен тұрақты паритетті сақтау міндеттемесі автоматты түрде жойылып, баға тұрақтылығы түпкілікті мақсатқа айналды. Экономикалық әдебиеттерде агенттер шешім қабылдау кезінде ескермейтін бағаның осындай елеусіз өсуі деп түсініледі. Ең дұрысы бағаның тұрақтылығы нөлдік инфляцияны білдіреді, бірақ бірқатар техникалық себептерге байланысты (мысалы, статистикалық қателер, ақпаратты жаңартудың кешігуі және т.б.) орталық банктер нөлдік инфляцияны мақсат етпейді. Нәтижесінде, іс жүзінде бағаның тұрақтылығы нөлді емес, ұзақ уақыт кезеңіндегі баға индексінің шамалы оң өсімін көрсетеді.

Аралық мақсаттар. Орталық банктер аралық банктер ретінде түпкілікті мақсатты жүзеге асыруға көмектесетін міндеттерді анықтайды. Аралық мақсаттарды анықтау бірқатар гипотезаларға негізделген. Аралық мақсат (мысалы, ақша массасы) мен соңғы мақсаттар (мысалы, бағалар) арасында аздық-көпті тығыз байланыс бар. Басқаша айтқанда, ақша-несие саясатының аралық мақсаттан түпкілікті мақсатқа өту процесі тұрақты және жеткілікті түрде айқын көрінеді. *Аралық мақсаттарға келесілер жатады:*

- ақша массасы;
- пайыздық мөлшерлеме;
- айырбас бағамы.

Күнтізбелік жылға алға қойылған аралық мақсаттарды ресми түрде жариялай отырып, Орталық банк болжау үшін бастапқы нүктені белгілей алады және осылайша күтілетін күтулерге қатысты «хабарландыру әсерін» жүзеге асыра алады. Сонымен бірге, ақша-несие саясаты кіріс саясатына қарағанда жеңілдірек жүзеге асырылады және тұтастай алғанда экономикаға «ауыртпалық» азырақ әсер етеді деп саналады.

Ақша-несие саясаты түпкілікті және аралық мақсаттармен қатар несие процесін басым салаларға бағдарлаудан тұратын таңдамалы мақсаттарды да ұстай алады. Бұл мақсаттарға экономика секторы (тұрғын үй, ауыл шаруашылығы және т.б.); экономикалық функция (өнімді инвестиция, экспорт және т.б.); экономикалық агент (шағын және орта кәсіпорындар, кооперативтер, қиын жағдайдағы кәсіпорындар); нақты өнімдер (автомобильдер, тұрмыстық техника, егін және т.б.); несие түрлері (валютадағы аванстар) нақты қатысты болуы мүмкін.

